

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Spring 2023 / 10-1

<https://doi.org/10.46868/atdd>

Okul Ortamında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi

Funda Şener*
ORCID: 0000-0001-9718-5387

Mehmet Acar**
ORCID: 0000-0001-6776-4628

Hüseyin Nurbıye***
ORCID: 0000-0002-8303-0445

Osman Tekyıldız****
ORCID: 0000-0003-4015-5253

Veysel Laçın*****
ORCID: 0000-0002-2123-0740

Öz

Bu çalışmanın amacı okul ortamında değerler eğitimi üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların doküman analizi ile incelenmesidir. Çalışmanın amacı doğrultusunda 2015-2022 yılları arasında yürütülmüş olan toplam 200 lisansüstü tezi incelenmiştir. Bu amaç kapsamında okul ortamında değerler eğitimini inceleyen çalışmaların temel özelliklerinin neler olduğu ele alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Söz konusu lisansüstü çalışmaların incelenmesinde; araştırmacılar tarafından ilgili literatürden yararlanılarak geliştirilen “Yayın İnceleme Formu” kullanılmıştır. Yayın inceleme formu; araştırmanın yıllarına, veri türlerine, araştırma desenlerine, örneklem grubuna ve son olarak temalarına göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; okul ortamında değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmalar ile ilgili en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı ve araştırma türü olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda tezler araştırma temalarına göre incelendiğinde olumlu değerler temasında sabır değeri dikkat çekecek düzeydedir. Olumsuz değerler temasında ise bağınazlık değeri ön planda olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Eğitim, Değerler Eğitimi, Okul, Lisansüstü

Gönderme Tarihi: 27/01/2023

Kabul Tarihi:20/03/2023

* Müdür Yardımcısı, Mehmetçik İlkokulu, Diyarbakır -Türkiye, senerfunda21@hotmail.com

** Öğretmen, Sultan Sasa İlkokulu, Diyarbakır - Türkiye, acar_21@hotmail.com

*** Müdür, Üstübaşı İlkokulu, Şanlıurfa-Türkiye, nurbıye63@gmail.com

**** Öğretmen, Sultan Sasa İlkokulu, Diyarbakır - Türkiye, o.tekyildiz@hotmail.com

***** Öğretmen, Kalkan Ortaokulu, Diyarbakır-Türkiye, lacinveysel@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

ŞENER, F.- ACAR, M.- NURBİYE, H.- TEKYILDIZ, O.- LAÇIN V., ‘ ‘ Okul Ortamında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi ‘ ‘, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 10, S. 1, 2023, s. 174-190.

Examination of Graduate Studies on Values Education in School Environment

Funda Şener*

ORCID: 0000-0001-9718-5387

Mehmet Acar**

ORCID: 0000-0001-6776-4628

Hüseyin Nurbiye***

ORCID: 0000-0002-8303-0445

Osman Tekyıldız****

ORCID: 0000-0003-4015-5253

Veysel Laçın*****

ORCID: 0000-0002-2123-0740

Abstract

The aim of this study is to examine the postgraduate studies on values education in the school environment by document analysis. In line with the purpose of the study, a total of 200 postgraduate theses conducted between the years 2015-2022 were examined. Within the scope of this purpose, the main features of the studies examining values education in the school environment are discussed. The document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. Veri analiz yöntemi olarak nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. As a data analysis method, descriptive analysis technique, which is one of the qualitative data analysis techniques, was used. In the examination of the said postgraduate studies. The "Publication Review Form" developed by the researchers benefitting from the relevant literature was used. Publication review form; was examined by years of the study, data types, research designs, sample group and finally its themes according to the study findings; It is seen that the most thesis in number related to the postgraduate studies on values education in the school environment was made in 2019 and quantitative research methods were preferred as the research type. At the same time, when theses are examined according to research themes, the value of patience in the theme of positive values is at a remarkable level. In the theme of negative values, the value of bigotry was seen to be in the foreground.

Keywords: Values, Education, Values Education, School, Graduate

Received Date:27/01/2023

Accepted Date:20/03/2023

* Assistant Director, Mehmetçik Primary School, Diyarbakır -Turkey, senerfunda21@hotmail.com

** Teacher, Sultan Sasa Primary School, Diyarbakır - Turkey, acar_21@hotmail.com

*** Director, Üstünbtaş Primary School, Şanlıurfa-Turkey, nurbiye63@gmail.com

**** Teacher, Sultan Sasa Primary School, Diyarbakır - Turkey, o.tekyildiz@hotmail.com

***** Teacher, Kalkan Secondary School, Diyarbakır-Türkey, lacinveysel@gmail.com

You can refer to this article as follows:

ŞENER, F.- ACAR, M.- NURBİYE, H.- TEKYILDIZ, O.- LAÇIN V., ‘‘Okul Ortamında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi ‘’, *Academic Journal of History and Idea* , Vol. 10, Issue 1, 2023, p. 174-190.

Giriş

Değer veya değerler hakkındaki yargılar bireylerin yaşam felsefelerini ve davranışlarını şekillendirip yönlendiren bu doğrultuda hayatları boyunca amaçlarını, ideallerini ve düşünme tarzlarını şekillendiren ilkeler ve standartlar bütünüdür.¹ Sosyal bir varlık olan insanın, diğer insanlarla barışık ve sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için toplumla bütünleşmeye, toplum içinde yaşamaya ihtiyacı vardır.² Bu durum, insanın sosyal yaşayış, kültürel durum ve ahlaki kural gibi toplum üyelerinin geneli tarafından kabul görmüş ilkelere uyması ile mümkündür.³ Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda resmi bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder.⁴ Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelecektir. Bu durum, değerler eğitiminin okullarda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır.⁵

İnsanların değer yargılarının gelişimi aile içerisinde başlamaktadır. Temeli ailede atılan değer yargılarının gelişimi ve yükselmesi okullarda oluşmaktadır. “Bu şekilde düşünüldüğünde okulların bireylerin değer inançlarının oluşmasında önemi daha fazladır”.⁶ Sosyal hayatımızı oluşturan ve düzenleyen, toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlayan, bazı tehditlerin önüne geçmesine yardımcı olan değerler eğitiminin bireylere kazandırılmasında en önemli faktör eğitimidir.⁷

Değerler eğitimi, eğitimin vazgeçilmez temel taşlarından biridir. Bireylere sunulan değerler eğitiminin uzun bir planlama gerektirdiği bilinmekte olup bu eğitimin bireylere aktarılma esnasında değerlerin gerçek yaşamla ilişkisini belirleyerek ortaya koymak gerekir.

¹Mehmet Zeki Aydın, “Okulda Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18), Ankara, 2010, s. 16-19.

²Milton Rokeach, *Change and Stability in American Value Systems, 1968-1971*, Public Opinion Quarterly, London, 1974, s. 229.

³Mizrap Polat, “Küreselleşen Dünyada Değerler ve Eğitim Arasındaki Bağ, Değerler Eğitimin Heterojenleşen Toplumda Birlikte Yaşamaya Etkisi”, *Marife*, 1, 2010, s. 143-155.

⁴Recep Kaymakcam - Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, DEM Yayınları, İstanbul 2014, s. 25.

⁵Naci Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, DEM Yayınları, İstanbul 2013, s. 48.

⁶Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 18-19.

⁷İbrahim Coşkun, *İman-Ahlak İlişkisi ve Değerler Eğitimi*, *Değerler ve Eğitim*, Dem Yayınları, İstanbul 2012, s. 117-138.

Değerler eğitiminin geçmişi eskiye dayansa da Türkiye'deki çalışmalar çok eskiye dayanmamaktadır.⁸ Ancak son yıllarda konuyla alakalı olarak Türkiye'de yapılan çalışmalar hız kazanmış durumdadır (Demir ve Acar, 1992; Çelikkaya, 1998; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Dilmaç, 2002; Ekşi, 2003; Balat Uyanık, 2004; Doğanay, 2006; Balat ve Dağal Balaban, 2006; Yılmaz, 2006; Sezgin, 2006; Yazıcı, 2006; Bolay, 2007; Ulusoy, 2007; Akbaş, 2008; Kenan, 2009; Kuş, 2009; Aladağ, 2009; Boydak Özan, 2009; Okudan, 2010; Güngör, 2010; Katılmış, 2010; Meydan ve Bahçe 2010; Avcı, 2011; Ekşi ve Okudan, 2011; Kumbasar, 2011; Özkan, 2011; Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011; Aydın ve Akyol Gürler, 2012; Ulusoy ve Dilmaç, 2012; Yaman, 2012; Ergün, 2013; Kuçuradi, 2013; Cihan, 2014; Meydan, 2014; Döş ve Savaş, 2015; Taşdelen, 2015; Yeşiltaş ve Mentiş 2016; Baltacı, 2018; Baltacı, 2018. Beldağ, 2019; Ayaz, 2022). Daha önce eğitimin içinde gizli (örtük) bir şekilde verilen değerler eğitimi özellikle 2005 ve 2006 yıllarından sonra eğitim müfredatına ve konulara yayılarak daha açık bir şekilde vermeye başlamıştır. Değerler eğitimi, ile ilgili yapılan tüm bu çalışmaların doküman analizi yoluyla genel eğilimlerinin belirlenmesinin çocukların akademik ve sosyal açıdan gelişimlerini desteleyeceği düşünülmektedir. Araştırmaların bir sentezi olan doküman analizi, araştırma bilgisini genişleterek belli bir konu alanı ile ilgili gelecekteki araştırmaların şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Doküman analizi yoluyla nitel ve nicel araştırmaların genel eğilimlerinin incelenmesi ve araştırmacılara kendi araştırmalarını planlarken rehber olması amaçlanmaktadır. Doküman analizi ile belli bir kapsamdaki bilimsel araştırmaların yöntem, konu alanı, örneklem ve analiz yöntemi gibi birçok faktör açısından incelenerek genel eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Okul ortamında uygulanan değerler eğitime yönelik ülkemizde birçok çalışma yürütüldüğü ve bu çalışmaların yöntem, örneklem grubu ve büyüklüğü, veri toplama aracı, veri analizi, konu alanı gibi birçok yönden birbirinden farklılaştığı görülmektedir.⁹ Literatürde birçok farklı alanda araştırmacıların eğilimlerini ortaya koymaya yönelik kısıtlı düzeyde doküman analizi çalışması yer almaktadır. Fakat ilgili literatürde ülkemizde okul ortamında uygulanan değerler eğitime yönelik yapılan çalışmaların eğilimini ortaya koymaya yönelik çalışmalar çok az olması bu çalışmayı gerekli ve önemli kılan unsurlardan biridir.

⁸Seyfi Kenan, "Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi", *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, s. 262.

⁹Mehmet Zeki Aydın, *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2011, s. 56.

1. Değer Kavramı

Değer, eylemleri ve tutumları yönlendiren temel inançlardır. Kişi veya kişiler için neyin önemli olduğunu belirlemesine yardımcı olurlar. Değerler, davranış için genel yönergeleri sağlamaktadır.¹⁰ Değerler genellikle ahlaki fikirler, dünyaya karşı tutumlar veya belirli bir grup, topluluk veya kuruluşta 'iyi' olarak kabul edilen normlar ve davranışlar anlamına gelir. Genellikle 'özgünlük' veya 'saygı' gibi soyut isimlerdir. Bunlar aynı zamanda basitçe değerli ilgi alanları, faaliyetler, tercihler ve eğilimler olabilir. Değerler motive eden ve kişilerin kararlarına rehberlik eden hususlardır.¹¹ Hayatın farklı alanlarında birçok değere ve farklı değerlere sahip olunmaktadır. Değerler, istenilen hayata oluşturmaya yardımcı olur çünkü hayattan ne istediğinizi bilmek onu elde etmenin ilk adımıdır. Ancak değerler çok daha fazlasını yapmaktadır. İnsan olarak büyümeye ve gelişmeye yardımcı olurlar.¹²

Tüm bunlardan hareketle akla ilk gelen sorular “Değer nedir?” olmaktadır. Ve “Değer eğitimi nasıl verilmelidir?” soruları var. Bu soruların her biri doğru ve ayrıntılı olarak cevaplanmayı hak ediyor. Genel olarak değer, ahlaki fikirler, dünyaya yönelik genel kavramlar veya yönelimler veya bazen sadece çıkarlar, tutumlar, tercihler, ihtiyaçlar, duygular ve eğilimler anlamına gelmektedir Ancak araştırmacılar bu terimi daha kesin bir anlamda “doğruluk, iyilik veya doğal olarak arzu edilirlilik çağrışımlarına sahip genelleştirilmiş amaç” anlamında kullanırlar. Bu amaçlar toplum tarafından meşru ve bağlayıcı kabul edilir.¹³ Neyin önemli ve ne için çabalamaya değer olduğunu tanımlarlar. Bazen değerler, "eylem amaçlarının kendileri aracılığıyla seçildiği bu tür standartlar" olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle değerler, bir kültürde neyin iyi, arzu edilir ve uygun veya kötü, istenmeyen ve uygunsuz olarak kabul edildiğine dair kolektif kavramlardır.¹⁴ Değer, bir şeyin arzu edilirlilik, değer veya iyilik açısından nasıl sıralandığı hakkında paylaşılan bir fikirdir. Dolayısıyla değerler, zenginlik, sadakat, bağımsızlık, eşitlik, adalet, kardeşlik ve dostluktur. Bunlar, bireyler tarafından bilinçli olarak takip edilen veya kendi başlarına değerli oldukları için onlara tutulan genelleştirilmiş amaçlardır.

¹⁰Yusuf Keskin, “Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkinliğinin araştırılması”, Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 3-6.

¹¹Vedat Aktepe-Mustafa Tahiroğlu, “Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri”, *The Journal of Academic Social Science*, 2016, S. 42, s. 366.

¹²Mehmet Zeki Aydın - Şebnem Akyol Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi: Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 3,4.

¹³M. Ersin Kuşdil - Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”, *Türk Psikoloji Dergisi* 15/45, 2000, s. 60.

¹⁴Zeynep Şimşir - Bülent Dilmaç, *Değerlerin Sınıflandırılması, Karakter ve Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 61.

2.Değerler Eğitimi

Değer Eğitimi, kişilerin genel karakterini artırma sürecidir, ayrıca karakter gelişimi, kişilik gelişimi ve ruhsal gelişimi içerir, güçlü karakter ve tutumlara sahip duyarlı bir insan geliştirir. Elbette küçük çocuklar genellikle henüz ahlaki kavramları algılayacak zihinsel yeterliliğe sahip değildirler, ancak bu ahlaki kavramları ilkokul ve okul öncesi dönemde aktarmak sonraki yıllara göre çok daha kolaydır.¹⁵ Öyleyse, Birçok ülkede uygulanan değerler eğitimi de öğrencilerin bu değerleri tanımasını sağlaması açısından oldukça önemlidir. Peki, son yıllarda yeniden gündeme gelen değerler eğitimi nedir? Değerler eğitimi ideallerin öğretilmesi ve öğrenilmesi olarak tanımlanabilir. Değerler eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan özel eğitim programını da ifade etmektedir. Yaşayan Değerler Eğitimi Programı olarak bilinen bir eğitim programı hazırlanmıştır. Program dâhilinde hazırlanan değerler;¹⁶

- ✚ Saygı duymak,
- ✚ Sorumluluk,
- ✚ Sabır,
- ✚ Sevgi,
- ✚ Merhametli olmak,
- ✚ Empati,
- ✚ Hata payı,
- ✚ Özgürlük,
- ✚ Barış,
- ✚ Mutluluk,
- ✚ Dürüstlük,
- ✚ İşbirliği.

Değerler eğitimi ile alakalı farklı tanımların yapıldığını görülmektedir. Özkan'a (2011) göre, bireyler sosyal varlıklardır. Bireyin sosyal bir varlık olmasında birçok farklı kurum etkilidir. Bu kurumların en önemlilerinden biri de eğitimidir. Eğitim sayesinde bireyler değişen ortama uyum sağlar, çeşitli bilgi ve becerileri edinirler. Bu doğrultuda değişimin ve gelişimin sağlanmasında eğitimin ve eğitim kurumlarının önemli olduğu ortaya koyulur. Cihan'a (2014)

¹⁵Mevlüt Kaya - Osman Taşkın, *Okulda Değerler Eğitimi*", *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019, s. 89.

¹⁶Mehmet Korkmaz, *Değerler Eğitimi Yaklaşımları*", *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 53.

göre eğitim, toplum için uygun olan hem evrensel hem de kültürler değerlerin bireylere aktarılmasına yardımcı olur. Gerek eğitimin gerekse eğitimcilerin en önemli görevlerinden biri de bireylerin değerlerin farkına varmasını sağlayarak yeni değerler üretmelerini ve bu değerleri davranışa dönüştürmelerini sağlayacak yollar sunmaktır. Şener'e (2013) göre, ise bireylere değerleri aktarma yolunun eğitimden geçtiğini savunur ve bu nedenle değerler eğitiminin, son yıllarda üzerinde önemle durulan konular arasında yer aldığını belirtir.¹⁷

3. Okul ve Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi, çeşitli temel öğrenme alanlarının öğrenilmesi ve öğretilmesi ve ilgili öğrenme deneyimlerinin sağlanması yoluyla öğrencilerin olumlu değer ve tutumlarını geliştirmeyi amaçlayan, eğitimin temel bir unsurudur. Bu temelde, öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında karşılaşabilecekleri zorluklarla başa çıkmak için uygun önlemleri alabilmeleri için farklı gelişim aşamalarında karşılaşabilecekleri farklı konularda yerleşik değerleri tanımlama, nesnel olarak analiz etme ve makul yargılarda bulunma becerilerini geliştirmektir.¹⁸ Olumlu değerlerin ve tutumların yetiştirilmesini yön olan okul yöneticileri, öğrenme etkinliklerinin koordinasyonunu güçlendirmek için günlük yaşam olaylarını kullanmalı ve değerler eğitiminde ahlaki eğitim, yurttaşlık eğitimi, ulusal eğitim dahil olmak üzere çeşitli müfredatlar arası alanlar arasındaki bağlantıyı geliştirmelidir. Okullarda öğrencilere öncelikli değer ve tutumu besleyerek değerler eğitimi teşvik edebilir: "Sabır", "Başkalarına Saygı", "Sorumluluk", "Ulusal Kimlik", "Bağlılık", "Dürüstlük", "Başkalarını Önemseme", "Yasalara Uyma", "Empati" ve "Çalışkanlık" gibi.¹⁹

Okullarda öğrencilerin hem duyuşsal gelişimine hem de bilişsel gelişimine katkı sağlamaya çalışılması ile birlikte öğrencilerin okul içinde ve okul dışında yapılan etkinliklerle değerlerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Eğitimcilerin okullarda değer eğitimine öncü olmaları ile öğrencileri gelecekte başarılı olacak şekilde şekillendirebilmektedirler. Öğrencilerin tutumları, davranışları ve genel algıları değişmektedir. Değer eğitiminin birçok avantajı vardır. Okul yöneticilerin ve öğretmenlerin değerler eğitimine verdikleri önem ile şu noktalarda avantaj sağlamaktadırlar;²⁰

¹⁷ M. Korkmaz, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁸ M.Z. Aydın - Ş. A. Gürler, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁹ S. Tunay Kamer - Murat Şahin, "Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri", *Milli Eğitim Dergisi* 50/230, 2021, s. 727.

²⁰ Hayati Hökelekli, "Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 18, 2010), s. 7.

- ✚ Öğrenciler, öğretmenleri ve diğer öğrencilerle olan davranışlarından daha sorumlu hale gelirler.
- ✚ Öğrenciler ev ödevleri ve sınıf çalışmaları ile düzenli hale gelirler.
- ✚ Her durumda öğretmenleri ve diğer öğrencilerle işbirliği yapmayı öğrenirler.
- ✚ Sınıftaki her durumu olgunlukla ele almayı öğrenirler.
- ✚ Öğrenciler sınıfta dikkatli olurlar.
- ✚ Öğrencilerin tereddüt etmeden kendi kararlarını vermelerine yardımcı olur.
- ✚ Olumlu bir zihin ve iyi bir tutum geliştirir.
- ✚ Değer eğitimi, öğrenciler ve öğretmenler arasında güçlü bir ilişki kurar.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı okul ortamında değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmaların farklı değişkenler açısından nasıl bir eğilime sahip olduğunu belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır. Okul ortamında değerler eğitimi alanında üretilen lisansüstü tezlerin;

1. Yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Veri türlerine göre dağılımı nasıldır?
3. Araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
4. Örneklem türlerine göre dağılımı nasıldır?
5. Tema dağılımı nasıldır?

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, “*Doküman İnceleme Yöntemi*” kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı ve sözlü materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman inceleme yöntemi ile yapılan bu çalışma, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi ile gerçekleşmektedir.²¹

²¹Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1995, s. 54.

4.2. Sınırlılıklar

Araştırmaya dahil edilen çalışmalar 2015-2022 yılları arasında yapılmış Yükseköğretim Kurulu tez merkezinde erişime açık lisansüstü tezlerle sınırlıdır. Araştırma tarama yapılırken kullanılan anahtar kelimelerle ve kullanılan arama motorlarıyla sınırlıdır.

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri okul ortamında değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmalar çerçevesinde 2015-2022 yılları arasında yayılanan tezlerden alınarak oluşturulmuştur. Tezlerden tespitinde “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanı üzerinde tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 200 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tezleri incelemek üzere araştırmacılar tarafından bir Makale ve tezler ile ilgili bilgiler “*Tez Bilgileri Toplama Formu*” geliştirilmiştir. Daha sonra incelemeye dâhil edilen tezler 4 araştırmacıya paylaştırılmış ve her araştırmacı makaleyi inceledikten sonra elde ettiği bilgileri bu forma yazmıştır. Lisansüstü çalışmaların bilgilerini toplama işlemi tamamlandıktan sonra her araştırmacı diğer araştırmacıların yaptığı çalışmaları da kontrol ederek olası hataların önüne geçilmiştir.²²

4.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma literatüründe kullanılan inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilirlik ve doğrulanabilirlik kavramları, nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlik, dış geçerlik, güvenilirlik ve nesnellik kavramlarına karşılık gelmektedir. Geçerlik sağlanmasında ve güvenilirlik hesaplamalarında değerlendirmeye alınan tezlerin araştırmacıların görüş birliğine dayalı olarak analiz edilmesine dikkat edilmiştir. Bu noktada eğitim bilimleri alanında doktora derecesine sahip bir alan uzmanından yardım alınmıştır. Araştırmacılar tarafından analiz edilen tezler; yıllarına, veri türlerine, araştırma yöntemlerine, örneklem türüne göre ve okul ortamında değerler eğitimi ile ilgili temalarında kategorilendirilmiştir. İşlemler sürecinde araştırmacılar inceledikleri tez ile ilgili genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Daha sonra, tezlerin belirlenen kategorilerde dikkatli bir şekilde incelenerek veri girişi yapılmıştır. Tezler araştırmaya uygun bir şekilde sınıflandırılıp temalar, alt temalara ayrılıp kodlanarak analiz edilmiştir. Nitel araştırmalarda araştırma sonuçlarının toplanan

²²Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010, s. 41- 49.

verilerle tutarlı olduğunu (güvenilirlik) ortaya çıkarmak için uzman analizi, araştırmacının konumu ve denetim stratejileri kullanılmaktadır.²³

5. Bulgular ve Yorum

Türkiye’de okul ortamında değerler eğitimi üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların ile ilgili 2015-2022 yıllarında araştırmaya dahil edilen çalışmaların alt problemlerine ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır. Bu alt problemlerde çalışmaların yıllara, veri türlerine göre, araştırma desenlerine, örneklem türlerine ve büyüklüğüne son olarakta temalarına göre dağılımının tespit edilmesi hedeflenmiş ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Yapılan çalışmaların yıl bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

<i>Yıllar</i>	f	%
2015	20	10,0
2016	32	16,0
2017	18	9,0
2018	5	2,5
2019	80	40,0
2020	10	5,0
2021	10	5,0
2022	25	12,5
Toplam	200	100,0

Tablo 1. Yıllara Göre Dağılım

Tablo 3 incelendiğinde okul ortamında değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmaların en fazla 2019 yılında (f=80; %40,0), en az ise 2018 yıllarında (f=5; %2,5) olduğu görülmektedir. Sırasıyla 2015 yılında (f=20; %10,0), 2016 yılında (f=32; %16,0), 2017 yılında (f=18; % 9,0), 2020 ve 2021 yıllarında (f=25; %12,5), çalışmaların yapıldığı tabloda görülmektedir. Yapılan çalışmaların veri türleri bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

²³Sharan Merriam, *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. S. Turan), Nobel Yayıncılık, Ankara 2013, s. 45.

<i>Veri Türleri</i>	f	%
Nicel	60	30,0
Nitel	120	60,0
Karma	20	10,0
Toplam	200	100,0

Tablo 2. Veri Türlerine Göre Dağılım

Tablo 2 incelendiğinde çalışmalarda en fazla nicel yöntem türünün tercih edildiği görülmektedir. Nicel çalışmalar (f=60; %30,0), nitel çalışmalar (f=12; %60,0), karma çalışmalar (f=20; %10,0) dir. Yapılan çalışmaların desen bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Yöntem/ Araştırma Deseni	f	%
Betimsel Araştırma	75	37,5
Durum çalışması	70	35,0
Doküman İnceleme	13	6,5
Olgu bilim	12	6,0
İç içe geçmiş tek durum deseni (karma)	10	5,0
Literatür taraması (nitel)	7	3,5
Açımlayıcı sıralı (karma)	5	2,5
Tanıtıcı araştırma yöntemi (nitel)	5	2,5
Metasentez	3	1,5
Toplam	200	100

Tablo 3. Araştırma Desenine Göre Dağılım

Tablo 3 incelendiğinde çalışmalarda en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma (f=75, %37,5) olduğu görülmektedir. Çalışmalarda 70 durum çalışması (%35,0), 13 doküman analizi (%6,5), 12 olgu bilim (%6,0), 10 iç içe geçmiş karma desen (%5,0), 7 literatür taraması (%2,5), 5 açımlayıcı sıralı (%2,5), 5 tanıtıcı araştırma (%2,5), 3 meta sentez (%1,5) yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların örneklem türü bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Yöntem/ Araştırma Deseni	f	%
Okul yöneticisi	60	30,0
Öğretmen	55	27,5
Öğrenci	35	17,5
Öğretmen- Öğrenci	25	12,5
Okul yöneticisi- öğretmen	25	12,5
Toplam	101	100

Tablo 4. Örneklem Türüne Göre Dağılımı

Tablo 4 incelendiğinde çalışmaların örneklem türlerine göre okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, öğretmen-öğrenciler ve okul yöneticileri-öretmenler şeklinde kategorilenmiş olduğu görülmektedir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak okul yöneticilerin (f=60; %30,0), katılımcı olarak tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen (f=55; %27,5), öğrenci (f=35; %17,5, Öğretmen-öğrenci (f=25; %12,5), okul yöneticisi ve öğretmen (f=25; %12,5), ile yürütülen çalışmalar bulunmaktadır.

Tema	Alt Temalar	Kodlar	f	%	
Okul Ortamında Değerler Eğitimi	Olumlu değerler	Sabır	50	25,0	
		Sevgi	49	24,5	
		Dürüstlük	31	15,5	
		Hoşgörü	17	8,5	
		Sorumluluk	9	4,5	
	Olumsuz değerler	Bağnazlık	13	6,5	
		İntikamcılık	11	5,5	
		İhmalcilik	10	5,5	
		İlgisiz değerler	Pasiflik	5	2,5
		Tembellik	5	2,5	

Tablo 5. Okul Ortamında Değerler Eğitimi İle İlgili Çalışmalarda Öne Çıkan Değerlere İlişkin Tema, Kod ve Frekans Dağılımı

Tablo 5 incelendiğinde değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda öne çıkan değerlere ilişkin tema, kod ve frekans dağılımında olumlu değerler temasında sabır kodu dikkat çekecek düzeydedir. Değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda öne çıkan diğer olumlu temalar

kodlamalarında sırasıyla şöyledir; sabır, sevgi, dürüstlük, hoşgörü, sorumluluktur. Çalışmalarda ön plana çıkan olumsuz tema kodlamaları ise; bağınazlık, intikamcılık ve ihmalciliktir. Olumlu değerler içerisinde ön plana çıkan sabır (f=50; %25,0)'dır. Olumsuz değerde ise bağınazlık (f=13; %6,5)'tır.

Sonuç

Yapılan çalışma 2015-2022 yılları arasında okullarda değerler eğitimi konusunda yayınlanan lisansüstü tezler araştırılmıştır. Araştırma bulguları tablolar şeklinde aktararak sunulmuştur. Bulgulara göre literatürde yer alan birçok çalışmanın sonuçlarının paralel ilerlediği görülmektedir.

- ✚ Okullarda değerler eğitimi konusunda yapılmış çalışmalar en çok 2019 yılında yapılmıştır. 2019 yılında değerler eğiti ile alakalı çalışmaların çoğalmasında milli eğitim bakanlığın değerler eğitimi ile ilgili programların desteklemeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir.
- ✚ Çalışmaların veri türlerine göre dağılımında daha çok nitel çalışma türünün tercih edildiği sonucuna varılmıştır.
- ✚ Çalışmaların araştırma deseni incelendiğinde en fazla kullanılan araştırma deseninin betimsel araştırma olduğu görülmüştür.
- ✚ Örnekleme türüne göre çalışmalar incelendiğinde en çok okul yöneticileri daha sonra sırasıyla öğretmen, okul yöneticileri-öğretmenler ve öğretmenler- öğrenciler şeklinde olduğu görülmektedir.
- ✚ Çalışmaların temalarında elde edilen verilere göre değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda öne çıkan olumlu değerler temasında sabır kodu dikkat çekecek düzeydedir. Değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda öne çıkan diğer olumlu temalar kodlamalarında sırasıyla şöyledir; sabır, sevgi, dürüstlük, hoşgörü, sorumluluktur. Olumsuz değerler temasında ise bağınazlık değeri ön plandadır.

Araştırılan çalışmalara bakıldığında değerler eğitimine yönelik çalışmalarda artan bir eğilimin olduğu görülmektedir. İpekçi, (2018), Yıldız, (2019), Bakırcı, (2020), Macit, (2020)'in yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşımlardır. Çalışmalarda bu eğilimin çıkış noktası çeşitli eğitim şuralarında değerler eğitimine yönelik çalışmalara dayandırılabilir. Ayrıca ülkemizde yapılan değerler eğitim etkinliklerinin TÜBİTAK projesi kapsamında destekleniyor oluşu bu konuya verilen önemin başka bir göstergesidir. İncelenen çalışmalarda, değerler eğitiminin öğrencilerin tutum, sayısal başarı, meslek seçimleri ve bilimsel süreç becerileri gibi olumlu faydalarının olduğu ifade edilebilir. Literatürü incelediğimizde çalışmamıza benzer sonuçlar çıktığı görülmektedir. Değerler eğitimi hayat boyu devam eden öğrenme, öğretme ve tatbik sürecidir. Değerler eğitimi karakter eğitimidir. Bu eğitim ile amaçlanan sağlam karakterli kuşaklar yetiştirmektir. Değerler eğitiminde okulun etkisi çok büyüktür. Yeni nesillerin

değerlerinin ve kültürünün oluşmasında başrol eğitmenlere aittir. Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda bireyler kendisi ile barışıktır. Akademik seviyesi yüksektir. Bu durum kendisine ve çevresine olumlu yansımaktadır. Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda moral ve motivasyon değerleri artmakta, toplumda kaynaşmaya, bütünleşmeye, birlik ve beraberliğe yardımcı olmaktadır. Kuşaklar arasında hoşgörü olan toplumlarda kuşak çatışmaları daha az görülmektedir. Yine değerler eğitimi almış, özümsemiş ve fiiliyata geçirmiş birey ve toplumlarda sosyal dayanışma ve sosyal ilişkiler de daha gelişmiştir. Çalışmaların genel karakteristik özelliklerine bakıldığında okullarda değerler eğitimi uygulamaları noktasında birleşmişlerdir. Köksal Süleymanoğlu (2021), araştırmasında, en fazla tezin 2019 yılında yayımlandığını, tezlerin büyük bir kısmında nitel araştırma yöntemi kullandığını ve diğer karakteristik özelliklerinde benzer sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, söz konusu araştırmamızın sonuçları ile aynı sonuca sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir çalışma Meydan (2014)'ın elde ettiği karakteristik özelliklerinde benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bu durum, söz konusu araştırmamızın sonuçları ile aynı sonuca sahip olduğunu göstermektedir. İncelenen çalışmalar, genel olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir. Çalışma sonuçlarına göre şu önerilere yer verilebilir:

- ✚ Değerler eğitimi sınıf içerisinde uygulanabilmesi, öğretmenlerin bu alandaki yeterliliğine bağlıdır. Düzenlenecek hizmet içi seminerler ile öğretmenlere içerik bilgisi ve mesleki bilgi açısından gerekli destek sağlanmalıdır.
- ✚ Değerler eğitimi kazandırmada öğrenciyi ilgilendiren aile, öğretmen ve yönetici işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.
- ✚ 2015 yılı itibariyle değerler eğitimi ile ilgili dergilerde yayınlanan makalelerin incelenmesi araştırmacılara önerilebilir.
- ✚ Değerler eğitimi ile ilgili daha kapsamlı nicel veya nitel çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- AKTEPE, V. ve TAHİROĞLU, M., “Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri”, *The Journal of Academic Social Science*, S. 42, 2016, s. 361-384.
- AYDIN, M. Z., “Okulda Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18), Ankara, 2010, s. 1-7.
- AYDIN, M. Z., *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Nobel Yayıncılık, 2011.
- AYDIN, M. Z. ve AKYOL GÜRLER, Ş., *Okulda Değerler Eğitimi: Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020.
- BALCI, A., *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara yayınları, Ankara 1995.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- CEVİZCİ, A., *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 1999.
- COŞKUN, İ., *İman-Ahlak İlişkisi ve Değerler Eğitimi, Değerler ve Eğitim*, Dem Yayınları, İstanbul 2012.
- ERSİN KUŞDİL, M. ve KAĞITÇIBAŞI Ç., “Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 15/45, 2000, s. 59-76.
- HÖKELEKLİ, H., “Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış Dergisi* 18, 7, 2020, s. 4-10.
- KAYA M., ve TAŞKIN O., *Okulda Değerler Eğitimi, Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019.
- KAYMAKÇAM, R., MEYDAN, H., *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, DEM Yayınları, İstanbul 2014.
- KENAN, S., “Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi”, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, s. 260-295.
- KESKİN Y, “*Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkinliğinin araştırılması*”, Doktora Tezi, İstanbul 2008.

- KORKMAZ, M., *Değerler Eğitimi Yaklaşımları*”, *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020.
- MERRIAM, S., *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. S. Turan), Nobel Yayıncılık, Ankara 2013.
- POLAT, M., “Küreselleşen Dünyada Değerler ve Eğitim Arasındaki Bağ, Değerler Eğitimin Heterojenleşen Toplumda Birlikte Yaşamaya Etkisi”, *Marife*, 1, 2010, s. 143-155.
- ROKEACH, M., *Change and Stability in American Value Systems, 1968-1971*, Public Opinion Quarterly, London 1974.
- SOYKAN, N., *Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?*”, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, DEM Yayınları, İstanbul 2013.
- ŞİMŞİR, Z., ve DİLMAÇ, B., “*Değerlerin Sınıflandırılması*”, *Karakter ve Değerler Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020.
- TUNAY KAMER, S., ve ŞAHİN M., “Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri”, *Milli Eğitim Dergisi* 50/230, 2021, s. 725-744.